

Kirjattuja vaihteita

Aale Tynni:

Inkeri, Inkerini

WSOY 1990

Aale Tynni luo kirjassaan kuvaa siitä Inkeristä, joka oli ja jota ei enää ole. Se oli kirjailijan suvun tuntema Inkeri, jonka kulttuurin kohottaminen oli Aale Tynnin isän elämän keskeinen sisällys. Kirjoittaja on hankkinut aineistoa teokseensa haastatteleamalla mm. sukulaisiaan 1970-luvulla. Moni inkeriläinen pelkäsi vielä tuolloin kertomansa julkaisemista.

Tynnin kirjassa elää väkevästi Inkerin mennyt maailma, sen vaiheet, ihmisten ponnistelut paremman huomisen puolesta, pelot, toiveet ja unelmat. Se luo historiallisen ja elämyksellisen pohjan niille murheellisille kohtaloille, joita inkeriläiset ovat joutuneet kohtaamaan.

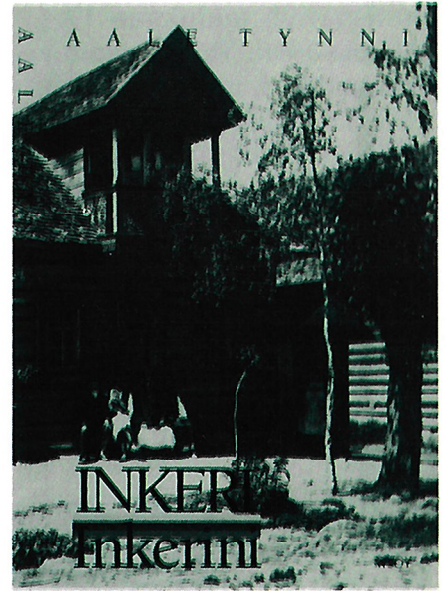
Jatkosodan aikana inkeriläiset jou-

tuivat ikään kuin maailmantapahtumien ja Saksan ja Suomen viranomaisten nenästävetäviksi, ja moni maksoi sen hengellään. Suomen armeijassa Neuvostoliittoa vastaan taistelleita palautettiin Neuvostoliittoon. Puna-armeijassa oli inkeriläisiä myös omasta vakaumuksestaan.

Tynni on pannut tämän kaiken paperille taidolla ja herkkyydellä. Hän on tehnyt sen, mikä on tällaisessa maailmanvaiheessa tärkeintä. Hän on säilyttänyt, koonnut, suodattanut muiston maailmasta, joka on mennyt, menetetty ja tahallaan unohdettu. Tutkimuksia ja pamfletteja tosin tehdään ja on tehtykin.

Nyt useimmat tietävät, että Leninigradin ympäristössä asui ennen vallankumousta toistasataatuhatta suomea puhuvaa ihmistä, joista Stalinin terrori tappoi ainakin puolet, ehkä kaksi kolmannesta. Osa väestöstä on nyt venäläistynyt ja osa aiheuttaa Suomessa ihmetystä kieleen, kirkkoon ja kansallisuuteen tukeutuvalla olemassaolollaan.

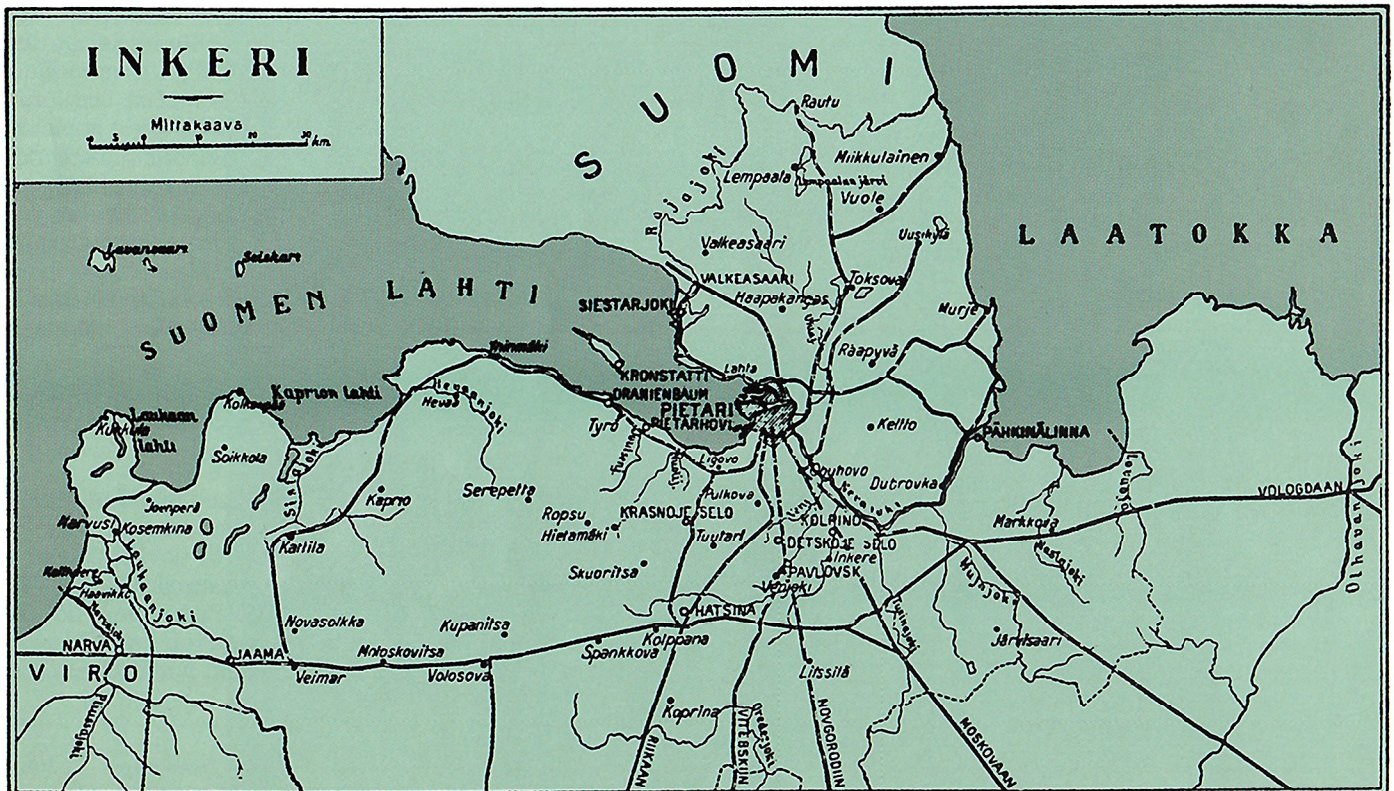
Nuorempi suomalainen polvi ehti nauraa kodille, uskonnolle ja isän-

maalle ja on nyt saanut kauhukseen kuulla, miten tämän epäpyhäksi väitetyn kolminaisuuden turvin selvittiin hengissä Siperiat, suolakaivokset, Stalinin kanavat ja arktiset maat.

Luterilaiset kirkotkin toimivat taas Inkerissä. □

Inkerin kartta vuodelta 1933.

Harry Kivijärvi:

Miten pyramiidit rakennettiin

Otava 1990

Kirjassaan kuvanveistäjä Harry Kivijärvi, muinaisten kivityön tuntija, kertoo ja näyttää miten ihmetystä herättävät muistomerkit saatiin aikaan inhimillisin keinoin ilman yliluonnollisia voimia.

Harry Kivijärvi tuo kirjassaan esille havaintoja, joita hän on tehnyt vuosien mittaan kokeillessaan ja jopa turvautuessaan kivityön vanhoihin menetelmiin. Tällaisia menetelmiä ovat kiven hiominen toisella kivellä, vedellä ja hiekalla, kiven lohkominen tavalla jota on käytetty jo ennen ajanlaskumme alkua sekä ennen kaikkea kiven muotoileminen polttamalla. Viimeksi mainittu tapa on helposti havaittavissa vanhoissa kohteissa kovan kiven käsittelyn menetelmänä. Kivijärven usko siihen vahvistui hänen kuultuaan professori Birger Wiikin kuukivitutkimuksista.

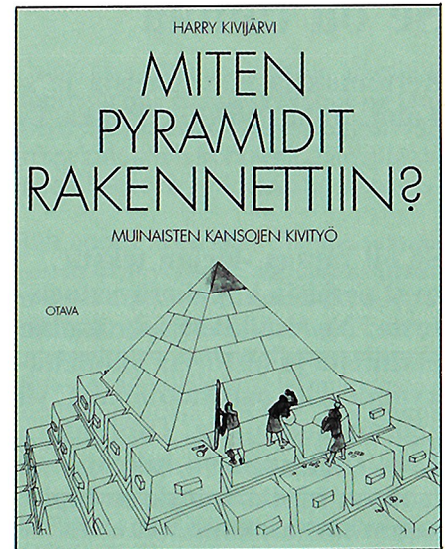
Kirjoittajan opiskeluaikana Italiassa vuonna 1956 teki salaman halkaisema Teoderikin mausoleumin katto häneen suuren vaikutuksen. Tämä ehjänä 360 tonnia painava monoliitti herätti kiinnostuksen muinaiseen kivitekniikkaan. Mausoleumin rakentamisen aikana olivat taljat ja väkipyörät jo käytössä, mutta Kivijärvi ei usko niitä käytetyn tämän kattomonoliitin rakentamiseen sen suuren painon takia. Tästä kohteesta esitetään rekonstruktio kirjassa.

Suomessa, Virolahdella työskenteli aikoinaan 275 miestä suuren kiven irrottamiseksi. Kivi oli tarkoitettu keisari Aleksanteri I:n muistomerkin ja-lustaksi Pietariin. Kahden ja puolen vuoden työskentelyn jälkeen vuonna 1832 tämä 640 tonnia painava kivi oli kuljetettu meriteitse Pietariin. Tässä hämmästyttävässä suorituksessa ei ollut apuna sukupolven kehittämää taitoa näin suurten kivi-irrottamiseksi, siirtämiseksi ja nostamiseksi, eikä myöskään konevoimaa.

Kiviä on vielä tällä vuosisadalla Pohjolassa irrotettu jäätyvän veden laajenemisvoimaa käyttämällä. Tämä muistuttaa muinaista tapaa saada kivi puu laajenemaan kastelemalla.

Kansallismuseossa Helsingissä säilytetään kalaverkon palaa, joka on peräisin heti jääkauden jälkeiseltä ajalta. Se antaa uskoa ihmisen taitoon käyttää luonnonkuituja. Luonnonkuidun kestävyys ei paneuduta kirjassa sen enempää, vaikka kestävät köydet ovatkin suurien kivi- liikuttamisen edellytyksenä. Mutta jos ohut lanka on yhdeksän tuhatta vuotta sitten kestänyt voimakkaan kalan, niin on oletettava, että Kairon museossa säilytettävät, poikkipinta-alaltaan kymmenen tuhatta kertaa paksummat köydet kestävätkin suuriakin rasituksia. Suurten kivi- siirtäminen alkoi vasta monta tuhatta vuotta kyseisen kalaverkon valmistamisen jälkeen kehittyneemmissä oloissa.

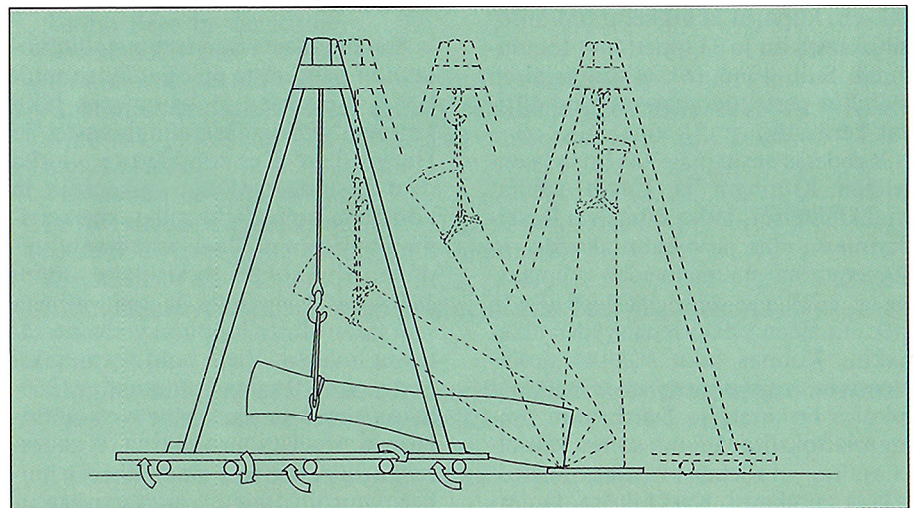
Kirjassa rajoitetaan aikaan, jolloin taljoja ja väkipyöriä ei vielä käytetty. Kirjoittaja ei kuitenkaan malta olla kuvaamatta kivityömasteri Martti Saarisen kehittämää ja heidän yhdessä kymmeniä vuosia käyttämäänsä tapaa nostaa raskas kivi pystyyn paikassa, johon ei voi päästä minkäänlaisella liikkuvalla nosturilla. Tämän nostomenetelmän uudelleen kehittäjä ei tiennyt, että tapa on ollut aikaisemmin käytössä. Näemme sen renessanssiajan italialaisissa piirustuksissa. Tämä nostotapa kilpailee nykyaikaisen nostotekniikan kanssa herkkyydessä, koska nosto tapahtuu koko ajan kohtisuoraan ylöspäin, vaikka nostettavan kiven alapää on tiukasti maassa. Nosto onnistuu turvallisesti pienelläkin työvoimalla. Vanhallakin ajalla on saat-

tanut olla jonkinlaisia trissapyöriä, joiden kautta köysi kulkee. Tämä tulee mieleen, kun tarkastelee Kairon museossa olevia kivistä tehtyjä kapeita rullia, joissa on akselin reikä ja päällä ura köyttä varten. Vastaava pieni puinen pyörä on Tukholman Välimeren maiden museossa. Pyörän ympärillä on lisäksi säilynyt puukehys.

Harry Kivijärvi on tullut siihen tulokseen, että on esimerkiksi turha toivoa löytyvän kirjoitettuja tai piirrettyjä selostuksia pyramidien rakentamisesta. Niiden rakennustapa on pala palalta itse yritettävä konstruoida. Pyramidien rakentaminen on todennäköisesti ollut suojeltu salaisuus niiden rakennusaikana, ja kaikki niitä koskevat suunnitelmat hävitettiin heti pyramidien valmistuttua. □

Kauan käytössä ollut kiven pystytysmenetelmä.

Kirjattuja vaihteita

Se oli rautaa

Kertomuksia masuuneista ja sulatoista • SKS 1990
Toim. Juha Nirkko, Pekka Laaksonen ja Antti Rasi

Se oli rautaa -kirjan tekstit ovat peräisin kilpakeräysaineistosta. Ne sisältävät sulatusalan perinteitä ja historiaa kahdeltakymmeneltä paikkakunnalta, yli 150 vuoden ajalta. Dipl.ins. Lars Hukkinen on lukenut teoksen käsikirjoituksen läpi asiantuntijan silmin.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto on kahdenkymmenen viime vuoden aikana järjestänyt useita työyhteisöihin ja ammatteihin liittyviä perinteenkeruukilpailuja eri yhteistyökumppaneiden avustamana. Masuuni- ja sulattoperinteen kilpakeräys pidettiin vuodenvaihteessa 1986–1987 yhteistyössä viiden johtavan metalliyhtiön — Fiskars Oy Ab, Ovako Steel Oy Ab, Rautaruukki Oy, Outokumpu Oy, Oy Wärtsilä Ab — sekä Suomen Teräksen- ja Metallintuottajien Yhdistyksen kanssa. Keräys oli jatkoa aiemmin pidetylle kaivosperinteen kilpakeruulle, jonka tuloksena ilmestyi kirja Läpi harmaan kiven (1982).

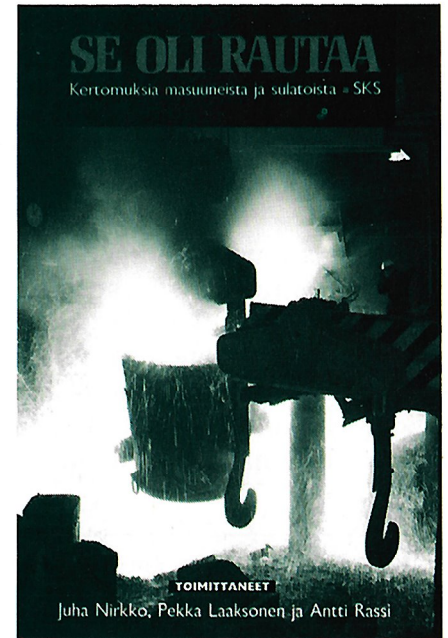
Masuuni- ja sulattokeräyksen avulla pyrittiin saamaan talteen suullista historiaa sekä toimivista että jo lopetuista tuotantolaitoksista. Tehtävä oli kiireellinen, sillä Suomessa tällä vuosisadalla toimineista 38:sta raudan, teräksen, kuparin ja nikkelin tuotantolaitoksesta on jo 33 lopettanut toimintansa. Suuret muutokset suomalaisen metallin perustuotannossa vauhdittivat keräystä.

Kahdessa ensimmäisessä luvussa esitellään Kimingin ja Inhan vanhat ruukkiyhteisöt, jotka sijaitsivat Keski-Suomessa idän järjvialueiden ja lännen tuontialueiden välimaastossa; edellinen toimi 1800-luvulla ja jälkimmäinen vielä itsenäisyyden aikana. Kolmas luku sisältää dokumentteja, runoja ja muistoja etelärannikolta Fiskarsin ja Dalsbrukin tuotantolaitoksilta lähinnä sotien väliseltä ajalta, jota leimasivat mm. kieltolaki ja pulakausi. Karkkilassa, lähim-

pänä pääkaupunkia, on sijainnut Högforsin masuuni, joka esittäytyy 1920-luvun asussaan novellien ja paikalliskaskujen kautta neljännessä luvussa.

Viidennessä ja kuudennessa luvussa ovat vuorossa muutamat itäsuomalaiset Savon ja Karjalan masuunit, jotka ovat yksi toisensa jälkeen lopettaneet toimintansa tällä vuosisadalla. Keräyskilpailun voittanut kirjoitus käsittelee Wärtsilän tuotantolaitoksia, jotka menetettiin toisen maailmansodan seurauksena. Sotatoimet määräsivät niinkään Jäämeren läheisyydessä sijainneiden Petsamon nikkeli- ja kuparikalvojen ja -sulaton kohtalon, josta puhuvat seitsemännen luvun kertomukset ja päiväkirjamerkinnot. Seuraavassa luvussa siirrytään Kaakkois-Suomeen Imatran teräs- ja kuparitehtaille. Näistä edellinen toimii yhä, jälkimmäinen siirtyi sotaa pakoon Harjavaltaan vuonna 1944.

Sodan jälkeen Suomen metallintuotannon painopiste on ollut länsirannikolla. Yhdeksäs ja kymmenes luku kertovat Porin Metallitehtaasta ja Harjavallan Kuparitehtaasta, jotka ovat kestäneet monia vaikeuksia ja nousseet mm. liekkisulatusmenetelmän ansiosta alallaan maailman huipulle. Kokkolan rikkisulatto toimi 1960–1970 -luvuilla ja sen vaihteita seurataan alusta loppuun yhdennessätoista luvussa. Vielä pohjoisemmaksi perustettiin Raahan rautatehdas 1960-luvun alussa suomalais-neuvostoliittolaisena yhteistyöprojektina. Kahdestoista luku kertoo maanläheisin puheenvuoroin Raahan merenrantascu-

dun syvästä kulttuurisesta murroksesta.

Viimeisen luvun neljä kertomusta tulevat Tampereelta ja Turusta. Niissä kristallisoituvat vielä kerran masuunien ja sulattojen suullisen historian perusteemat: pioneeriaikojen ja oman työn arvostus, työtovereiden ja kulttuurimiljöön elävä kuvaus sekä vaarojen ja varjopuolien karkaisema optimismi.

Masuuniperinne on kiinnostavan moni-ilmeistä ja eri-ikäistä. Tallennettu aineisto pelastaa tutkimukselle arvokkaita tietoja vanhoista työmenetelmistä ja edesmenneiden ruukkiyhteisöjen sosiaalisesta miljööstä. Se tuo julki tosiseikkoja, tuntemuksia ja mielipiteitä, joita viralliset tietolähteet eivät tunne. Aineisto kuvaa yhtä hyvin tuotantolaitoksen kuin yksityisen työntekijän elämänpaikkaa, kehdestä hautaan, avartaa tietämystä riskialttiin työn valo- ja varjopuolista, piirtää nostalgisia muistikuvia unohtumattomista työtovereista ja tallentaa unhoon painuvaa vanhaa sanastoa.

Valikoiman myötä halutaan osoittaa kunniaa raskaan työn raatajille ja siitä kertojille. Kertomukset ovat elettyä elämää, metalliteollisuutemme todistusvoimaista suullista historiaa. Se oli rautaa ja terästä, se oli myös nikkeliä, rikkiä, kuparia ja muita alkuaineita — muistoissa on hiukan kultaaakin. □